

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT. 24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/96/96/98

KIERUNKI WSPÓŁPRACY Z INNYMI KRAJAMI

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LIPIEC '98

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- ◆ Niezmiennie od dwóch lat większość badanych jest zdania, że głównym partnerem gospodarczym Polski powinny być Niemcy. Na kolejnych miejscach wymieniane są obecnie równie często Stany Zjednoczone i Rosja, z tym że w ciągu ostatniego roku zwiększyło się preferowanie Rosji, a zmniejszyło - Stanów Zjednoczonych.
- ◆ Jako pożądanym partnerów Polski w dziedzinie współpracy politycznej badani wymieniają przede wszystkim Stany Zjednoczone i Niemcy, z tym że liczba wskazujących na Stany Zjednoczone z roku na rok wzrasta. Ścisła polityczna współpraca z Rosją ma zdecydowanie mniej zwolenników.
- ◆ W dziedzinie współpracy wojskowej wyraźnie najczęściej wymieniane są Stany Zjednoczone, choć ścisła współpraca z Niemcami ma także dużą liczbę zwolenników. Natomiast Rosja, zajmująca drugą i trzecią pozycję w dwóch poprzednio omówionych dziedzinach, jako partner wojskowy nieznacznie ustępuje miejsca także Wielkiej Brytanii i Francji.
- ◆ Wskazywanie poszczególnych krajów jako głównych pożądanym partnerów Polski w pewnym stopniu zależy od wykształcenia i stopnia zainteresowania bieżącymi wydarzeniami politycznymi. Można przypuszczać, że osoby słabiej wykształcone, a także wykazujące mniejsze zainteresowanie bieżącymi informacjami częściej kierują się historycznymi stereotypami.
- ◆ Istnieje też pewna zależność między preferowaniem współpracy z poszczególnymi krajami a sympatiami politycznymi badanych.

U progu ostatniej dekady XX wieku - w związku z przemianami demokratycznymi i załamaniem się porządku jałtańskiego - Polska zaczęła na nowo określać kierunki współpracy z innymi krajami. Ogólny kierunek tej współpracy jest dla zdecydowanej większości Polaków oczywisty, co wyraża się bardzo wysokim poparciem przystąpienia naszego kraju do NATO i Unii Europejskiej¹.

Nie przesądza to jednak sprawy priorytetów w dziedzinie kontaktów dwustronnych. Jakie są w tej mierze oczekiwania społeczne pod adresem polskiej polityki zagranicznej? Które państwa i w jakich dziedzinach są w społecznym odczuciu najbardziej pożądanymi partnerami Polski? Od paru lat CBOS systematycznie bada poglądy Polaków na ten temat².

By uzyskać odpowiedź na pytanie, z kim i w jakiej dziedzinie Polska powinna przede wszystkim współpracować, wyodrębniliśmy trzy podstawowe sfery: gospodarkę, politykę i obronność. O każdą z nich pytaliśmy osobno. Badanym przedstawiliśmy listę osiemnastu państw z prośbą o wskazanie dwóch głównych - ich zdaniem - poświadanych partnerów, z którymi Polska powinna przede wszystkim współpracować.

Badani wybierali z przedstawionej im listy, a zatem - ściśle rzecz biorąc - wyniki odnoszą się tylko do priorytetów spośród państw wymienionych w pytaniu. Co do zasad konstruowania użytej w badaniu listy (z natury rzeczy arbitralnej), to nie mogła ona być zbyt długa, jednocześnie zaś zamieściliśmy możliwie pełny zestaw krajów potencjalnie istotnych z punktu widzenia problematyki współpracy zagranicznej. Przyjaliśmy założenie, że powinny znaleźć się na niej wszystkie kraje sąsiadujące z nami oraz ważniejsze - odgrywające znaczącą

¹ Por. komunikaty CBOS: „Obecność kapitału zagranicznego w Polsce na tle poparcia dla integracji z Unią Europejską”, czerwiec ‘98 oraz „Polacy o przyjęciu naszego kraju do NATO”, luty ‘98.

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (97) przeprowadzono w dniach 17-23 czerwca ‘98 na 1103-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności Polski. Zamieszczony w tym badaniu blok dotyczący problematyki międzynarodowej jest kontynuacją corocznych sondaży CBOS na ten temat pt. „Świat wokół nas”, które realizowaliśmy przez dziewięć lat.

rolę w międzynarodowych kontaktach Polski - pozostałe państwa europejskie i pozaeuropejskie.

Jest dość oczywiste, że kraj ważny i pożądaný jako partner w sferze gospodarki może np. nie być brany pod uwagę jako partner w dziedzinie wojskowości, jednak we wszystkich trzech przypadkach posłużyliśmy się jedną listą, ułożoną głównie według kryterium współpracy gospodarczej.

POŻĄDANI GŁÓWNI PARTNERZY GOSPODARCZY

Tabela 1

w procentach

Lp.	Z którymi państwami z tej listy Polska powinna, Pana(i) zdaniem, najściślej współpracować gospodarczo ³ ?	Wskazania respondentów według terminów badań		
		V '96	V '97	VI '98
1.	Niemcy	64	58	61
2.	Rosja	28	23	31
3.	Stany Zjednoczone	34	38	30
4.	Francja	12	10	10
5.	Japonia	8	10	7
6.	Wielka Brytania	8	8	7
7.	Ukraina	6	8	7
8.	Holandia	5	6	6
9.	Czechy	5	5	5
10.	Szwecja	2	3	4
11.	Austria	2	3	3
12.	Litwa	2	2	3
13.	Białoruś	2	1	3
14.	Włochy	1	2	2
15.	Węgry	2	1	2
16.	Chiny	2	1	2
17.	Słowacja	1	1	1
18.	Korea Płd.	1	1	0

Badani mogli wymienić nie więcej niż dwa takie państwa.

W ciągu ostatnich dwóch lat postrzeganie atrakcyjności poszczególnych krajów jako głównych partnerów gospodarczych Polski w zasadzie się nie zmieniło, poza jednym istotnym

³ Na liście, którą przedstawiliśmy badanym, kraje wymienione były w kolejności alfabetycznej. W tabeli uporządkowaliśmy je według malejącego odsetka wskazań uzyskanych w roku '98.

wyjątkiem. W czerwcu br. Rosja wskazywana była częściej niż w latach poprzednich, natomiast Stany Zjednoczone - rzadziej. Trudno tu o jednoznaczną interpretację. Być może wynika to stąd, że przed uregulowaniem sprawy naszego uczestnictwa w NATO sprzeciw Rosji w tej sprawie odczytywany był jako chęć odbudowy przez nią swojej strefy wpływów, co skłaniało badanych do większej rezerwy wobec niej. Rezerwa ta mogła być przenoszona także na dziedzinę stosunków gospodarczych. Obecnie natomiast, wobec pogodzenia się Rosji z naszym uczestnictwem w strukturach Zachodu, nieufność do niej straciła rację bytu i część badanych wskazała jako partnera gospodarczego kraj sąsiedni, który ponadto - w przeciwieństwie do Stanów Zjednoczonych - może być postrzegany jako atrakcyjny rynek zbytu dla polskich towarów.

Na pierwszym miejscu niezmiennie wymieniane są Niemcy, które wyraźnie górują nad Rosją i Stanami Zjednoczonymi, te zaś z kolei dzieli duży dystans od pozostałych krajów. Wśród nich warto zwrócić uwagę na względnie wysoką pozycję Ukrainy, którą wskazywano najczęściej ze wszystkich naszych sąsiadów (poza Rosją) - równie często jak Wielką Brytanię i Japonię. Można przypuszczać, że odegrało tu rolę przekonanie, o czym mówiliśmy poprzednio w stosunku do Rosji, że jest to rynek, na którym my jesteśmy atrakcyjni, a nie odwrotnie.

POŻĄDANI GŁÓWNI PARTNERZY POLITYCZNI

Tabela 2

w procentach

Lp.	Z którymi państwami z tej listy Polska powinna, Pana(i) zdaniem, najściślej współpracować politycznie ⁴ ?	Wskazania respondentów według terminów badań		
		V '96	V '97	VI '98
1.	Stany Zjednoczone	45	51	55
2.	Niemcy	54	51	52
3.	Rosja	30	24	22
4.	Francja	12	11	12
5.	Wielka Brytania	13	8	11
6.	Czechy	6	7	5
7.	Ukraina	4	4	3

⁴ Podajemy tylko te państwa, które wskazało co najmniej 3% badanych.

Niezmiennie od dwóch lat badani wskazują przede wszystkim na Stany Zjednoczone i Niemcy jako najbardziej pożądaných głównych partnerów politycznych Polski. Obserwujemy tu jednak znamiennej ewolucję poglądów. Podczas gdy ścisła współpraca polityczna z Niemcami ma mniej więcej stałą liczbę zwolenników, to odsetek osób opowiadających się za ścisłą współpracą ze Stanami Zjednoczonymi wzrasta. W efekcie liczba respondentów postrzegających Stany Zjednoczone jako naszego głównego partnera politycznego nieco przeważa obecnie nad zwolennikami jak najściślejszej współpracy z Niemcami, podczas gdy jeszcze dwa lata temu było odwrotnie.

Trzecią pozycję co do kolejności wskazań zajmuje Rosja, jednak liczba badanych postrzegających ją jako jednego z głównych partnerów politycznych Polski maleje z roku na rok, jest też o ponad połowę mniejsza od liczby wskazań na Niemcy lub Stany Zjednoczone. Spośród pozostałych sąsiadów znaczące, choć bardzo niewielkie grupy badanych wymieniają jeszcze Czechy i Ukrainę.

GLÓWNI PARTNERZY WSPÓLPRACY MILITARNEJ

Tabela 3

w procentach

Lp.	Z którymi państwami z tej listy Polska powinna, Pana(i) zdaniem, najściślej współpracować wojskowo (w dziedzinie wspólnej obrony)?	Wskazania respondentów według terminów badań		
		V '96	V '97	VI '98
1.	Stany Zjednoczone	52	55	59
2.	Niemcy	47	47	43
3.	Wielka Brytania	16	12	15
4.	Francja	15	11	14
5.	Rosja	15	13	12
6.	Czechy	7	6	6
7.	Ukraina	3	4	3

W dziedzinie współpracy wojskowej, podobnie jak politycznej, najbardziej pożądanymi partnerami Polski - zdaniem badanych - są Stany Zjednoczone i Niemcy, z tą jednak różnicą, że odnośnie do dziedziny wojskowości znacznie częściej postulowana jest

współpraca ze Stanami Zjednoczonymi niż z Niemcami. W dziedzinie militarnej, podobnie jak politycznej, rośnie liczba zwolenników orientowania się przede wszystkim na Stany Zjednoczone. Charakterystyczne jest, że Rosja jako partner wojskowy sytuuje się wyraźnie niżej niż jako partner w pozostałych dwóch dziedzinach. Wyprzedzają ją, choć nieznacznie, dwa kraje zachodnioeuropejskie: Wielka Brytania i Francja. Jeśli chodzi o pozostałych sąsiadów, to niewielkie grupy badanych opowiadają się za ścisłą współpracą militarną, podobnie jak polityczną, z Ukrainą i Czechami.

CZYNNIKI RÓŻNICUJĄCE WYBÓR PARTNERÓW WSPÓŁPRACY

Czym kierują się badani wskazując taki, a nie inny kraj jako głównego partnera Polski w danej dziedzinie? Mogą tu wchodzić w grę dwojakiego rodzaju motywy. Po pierwsze, irracjonalne, a więc sympatie lub uprzedzenia, najczęściej wynikające z utrwalonych stereotypów, których nie objęliśmy naszym badaniem. Po drugie, możemy mieć do czynienia z motywami racjonalnymi, wynikającymi z faktycznego rozeznania sytuacji (lub przekonania o tym, że się je ma) i jej oceny, a więc świadczące o wiedzy i kompetencji badanych. Ta sfera motywacji do preferowania poszczególnych krajów może być przynajmniej w pewnym stopniu sprawdzalna w zebranych materiale empirycznym. Wyróżniliśmy dwa wyznaczniki kompetencji: formalne wykształcenie oraz możliwość poinformowania. Pierwszy z nich jest odpowiednią zmienną w ankiecie, natomiast drugi to Indeks Potencjalnego Poinformowania (IPP), który utworzyliśmy na podstawie deklaracji respondentów dotyczących czytelnictwa prasy oraz oglądania programów informacyjnych w telewizji lub słuchania dzienników radiowych⁵.

⁵ Na podstawie IPP wyróżnione zostały cztery stopnie poinformowania: 1) „dobrze poinformowani” - obejmuje badanych, którzy systematycznie czytają prasę codzienną oraz systematycznie oglądają przynajmniej jeden program informacyjny w telewizji lub (zamiennie w stosunku do tv) systematycznie słuchają wiadomości w radiu; 2) „średnio poinformowani” - to badani czytający prasę sporadycznie, ale korzystający systematycznie z informacji telewizyjnych lub radiowych; 3) „słabo poinformowani” - to osoby nie czytające prasy, ale korzystające przynajmniej sporadycznie z informacji telewizyjnych lub radiowych; 4) „niepoinformowani” - w ogóle nie czytający prasy, a z informacji telewizyjnych lub radiowych korzystający co najwyżej okazjonalnie.

Zróźnicowanie wskazań na głównych partnerów współpracy w zależności od kompetencji badanych przedstawimy odnośnie do państw, które sytuują się w czołówce pożądaných partnerów w danej dziedzinie. W przypadku współpracy gospodarczej będą to Niemcy, Stany Zjednoczone i Rosja, natomiast w dziedzinach politycznej i wojskowej dodatkowo jeszcze Wielka Brytania i Francja. W zależności od wykształcenia badanych wskazania na te państwa kształtują się następująco:

Tabela 4 w procentach

Kraje wskazywane jako główni partnerzy współpracy w dziedzinach:	Wykształcenie respondentów			
	podstawowe	zasadnicze zawodowe	średnie	wyższe
- gospodarczej				
Niemcy	62	73	74	87
Stany Zjednoczone	42	36	33	23
Rosja	36	33	40	43
Nie wskazał(a) żadnego kraju	24	13	11	7
- politycznej				
Niemcy	57	64	61	71
Stany Zjednoczone	66	69	65	50
Rosja	24	23	27	32
Wielka Brytania	13	14	13	11
Francja	15	12	11	7
Nie wskazał(a) żadnego kraju	32	12	8	5
- wojskowej				
Niemcy	48	48	55	67
Stany Zjednoczone	72	74	73	74
Rosja	13	17	15	10
Wielka Brytania	18	22	20	5
Francja	15	12	11	8
Nie wskazał(a) żadnego kraju	32	13	13	10
W tabeli przedstawiono wskazania badanych o określonym poziomie wykształcenia, którzy dokonali wyboru, tzn. nie uwzględniono osób odpowiadających „trudno powiedzieć”. Natomiast kategoria „Nie wskazał(a) żadnego kraju” odnosi się do ogółu badanych o określonym poziomie wykształcenia.				

Poziom wykształcenia istotnie modyfikuje preferencje co do niektórych krajów jako partnerów współpracy. Dotyczy to przede wszystkim Niemiec. Najbardziej wstrzemięzliwy stosunek do współpracy z tym krajem we wszystkich trzech dziedzinach mają badani z wykształceniem podstawowym, natomiast zwolennikami jak najściślejszej współpracy polsko-niemieckiej najczęściej są osoby z wyższym wykształceniem. W pewnym stopniu odwrotnie kształtuje się stosunek do Stanów Zjednoczonych, ale tylko w przypadku współpracy gospodarczej i politycznej. Jeśli bowiem chodzi o współpracę wojskową, to postulowanie partnerstwa z największym mocarstwem świata jest równie częste we wszystkich kategoriach wykształcenia. Natomiast poziom wykształcenia niemal zupełnie nie różnicuje stosunku do Rosji. Warto jeszcze odnotować, że badani z wyższym wykształceniem wyraźnie rzadziej postulują wybór Francji i Wielkiej Brytanii jako głównych partnerów Polski w dziedzinach politycznej i wojskowej. Szczególnie uwidacznia się to w przypadku współpracy militarnej z Wielką Brytanią.

Występujące tu różnice można interpretować jako przejaw przełamania stereotypów, mający związek z wykształceniem i większą wiedzą o współczesnym świecie oraz o różnorodnych implikacjach takiego lub innego wyboru.

W efekcie tych zróżnicowań ludzie z wykształceniem średnim i wyższym postrzegają Rosję jako drugiego, po Niemczech, pożądanego partnera gospodarczego, podczas gdy według osób słabiej wykształconych miejsce to powinny zająć Stany Zjednoczone, choć różnica w częstości wskazywania tych krajów jest niewielka. Potrzebę współpracy politycznej przede wszystkim z Niemcami najsilniej akcentują badani legitymujący się wyższym wykształceniem, natomiast osoby niżej wykształcone zachowują wobec tego kraju większą rezerwę wskazując głównie na Stany Zjednoczone.

Podobne zróżnicowania związane są z mniej lub bardziej intensywnym śledzeniem bieżących wydarzeń politycznych, choć zarysowujące się tu różnice są nieco mniej widoczne. Na przykład zwolennikami ścisłej współpracy z Niemcami częściej są osoby systematycznie interesujące się polityką niż przejawiające słabsze nią zainteresowanie. W stosunkowo najmniejszym stopniu dotyczy to współpracy militarnej - w tym przypadku szczególnie dużą

rolę odgrywają zapewne względy historyczne. Z drugiej strony badani, którzy znaleźli się na najniższym szczeblu Indeksu Potencjalnego Poinformowania, wyraźnie częściej niż pozostali wskazują na Wielką Brytanię jako najbardziej pożądanego partnera politycznego, a na Francję - jako głównego partnera wojskowego.

Tabela 5

w procentach

Kraje wskazywane jako główni partnerzy współpracy w dziedzinach:	Stopień potencjalnego poinformowania respondentów			
	dobrze poinformowani	średnio poinformowani	słabo poinformowani	niepoinformowani
- gospodarczej				
Niemcy	71	68	58	61
Stany Zjednoczone	27	33	36	36
Rosja	44	32	32	21
Nie wskazał(a) żadnego kraju	3	3	9	26
- politycznej				
Niemcy	62	62	53	42
Stany Zjednoczone	57	65	61	56
Rosja	29	19	27	27
Wielka Brytania	11	11	13	28
Francja	15	14	11	18
Nie wskazał(a) żadnego kraju	5	7	16	28
- wojskowej				
Niemcy	57	50	45	48
Stany Zjednoczone	72	73	65	68
Rosja	11	14	17	6
Wielka Brytania	29	20	16	18
Francja	17	16	16	24
Nie wskazał(a) żadnego kraju	11	9	18	34
W tabeli przedstawiono wskazania badanych o określonym stopniu poinformowania, którzy dokonali wyboru, tzn. nie uwzględniono osób odpowiadających „trudno powiedzieć”. Natomiast kategoria „Nie wskazał(a) żadnego kraju” odnosi się do ogółu badanych o określonym stopniu poinformowania.				

Warto jeszcze dodać, że mimo iż w dziedzinie polityki zagranicznej wszystkie główne ugrupowania polityczne „mówią jednym głosem”, to w preferencjach ich elektoratów uwidaczniają się pewne różnice.

Tabela 6

Potencjalne elektoraty partii i ugrupowań politycznych	Odsetki respondentów wskazujących jako głównego pożądanego partnera								
	Niemcy			Stany Zjednoczone			Rosję		
	w dziedzinach								
	gospo-darczej	politycz-nej	wojsko-wej	gospo-darczej	polity-cznej	wojsko-wej	gospo-darczej	poli-tycznej	woj-skowej
UP	77	71	52	23	55	63	26	19	11
UW	77	61	50	28	58	71	40	27	10
AWS	61	55	33	37	61	66	28	15	8
SLD	69	61	53	22	52	58	52	35	15
PSL	36	42	28	19	42	48	43	23	15
Niezdecydowani	54	45	43	24	45	42	35	14	8
Nie zamierzający głosować	54	45	42	36	55	58	19	18	13

Elektorat SLD wyróżnia się wyraźnie większą od pozostałych skłonnością do preferowania gospodarczej i politycznej współpracy z Rosją. Z kolei elektorat AWS można określić jako najbardziej proamerykański. Natomiast potencjalni wyborcy PSL cechują się największą wstrzeźliwością wobec współpracy z Niemcami i Stanami Zjednoczonymi we wszystkich trzech dziedzinach.

★

★

★

Zdaniem badanych, w dziedzinach gospodarczej, politycznej i wojskowej Polska powinna współpracować przede wszystkim z Niemcami i Stanami Zjednoczonymi. Jeśli chodzi o gospodarkę, również Rosja należy do ścisłej czołówki pożądaných partnerów

współpracy, natomiast w dziedzinie obronności wskazywana jest ona zdecydowanie rządziej - niemal równie często jak Wielka Brytania i Francja, nasi tradycyjni sojusznicy.

Preferencje badanych dotyczące głównych partnerów Polski w wymienionych trzech dziedzinach są mniej więcej stałe. W ciągu ostatnich dwóch lat zaszły w tym względzie niewielkie zmiany.

Preferowanie współpracy z poszczególnymi krajami w pewnym stopniu różnicuje poziom wykształcenia badanych oraz stopień interesowania się bieżącymi wydarzeniami. Wydaje się, że w wyborze pożądanego partnera osoby słabiej wykształcone oraz rządziej śledzące bieżące informacje w większym stopniu kierują się utartymi stereotypami.

Zauważalne są też pewne różnice preferencji w omawianej dziedzinie między sympatykami głównych partii i ugrupowań politycznych.

Opracował

Michał STRZESZEWSKI